

מה יקראו בספרי ההיסטוריה? דיון בגבולות הייצוג ו-ממזרים חסרי כבוד של טרנטינו טוד הרצוג*

בשנות ה-90 המוקדמות, הציע מייק גודוויין תיאוריה של התנהגות באינטרנט שהפכה להיות מוכרת בתור חוק גודוויין לאנלוגיות נאציות: "ככל שמתארך דיון אינטרנטי, כך ההסתברות שתתבצע השוואה המערבת את הנאציזם או את היטלר מתקרבת לאחד."¹ ברצוני להציע היקש מקביל: כל דיון בהיסטוריה קונטרה-פקטואלית – אקדמי או ציבורי, בעד או נגד – סופו שיפנה להיטלר או לגרמניה הנאצית כדוגמה.² באופן חלקי לפחות, הדבר נובע מכך

* טוד הרצוג הוא ראש החוג ללימודים גרמניים באוניברסיטת סינסנטי, אוהיו.

¹ Mike Godwin, "Meme, Counter-meme," *Wired* (October 1994), accessed September 5, 2011, url: http://www.wired.com/wired/archive/2.10/godwin.if_pr.html.

² ר', למשל: Johannes Bulhof, "What If? Modality and History," *History and Theory* 38:2 (May 1999): 146; Martin Bunzl, "Counterfactual History: A User's Guide," *The American Historical Review* 109:3 (June 2004): 847; E.H. Carr, *What is History* (New York: Vintage, 1967), 45; Randall Collins, "Turning Points, Bottlenecks, and the Fallacies of Counterfactual History," *Sociological Forum* 22: 3 (September 2007): 247; and Simon T. Kaye, "Challenging Certainty: The Utility and History of Counterfactualism," *History and Theory* 49:1 (February 2010): 41. Gavriel D.

שהטקסטים האלה מתכתבים אחד עם השני, ולכן טבעי שהם יצטוו דוגמאות דומות כדי להוכיח את הטענה שלהם. אך לדעתי, ישנה סיבה יסודית יותר לריבוי ההפניות להיטלר ולנצינול סוציאליזם בטקסטים שמבקשים להתחקות אחרי מערכת היחסים שבין היסטוריה לבדיון: השואה (שהיא הגורם המהותי שעומד מאחורי ההפניות האלו, גם כאשר אינה מוזכרת באופן ישיר) היא אולי האירוע האחרון בו הניסיון לשרטט את קווי הגבול שבין המרחב ההיסטורי והמרחב הבדיוני הוא עדיין נחשב למסוכן מספיק כדי לעורר מחלוקת וביקורת. כמעט ארבעה עשורים חלפו מאז שדניאל בל זיהה "רגישות חדשה" ש-"מפרקת את כל הז'אנרים ומכחישה שיש הבדל כלשהו בין אומנות לחיים".³ רגישות זו, שכבר איננה חדשה, נקראת כיום בשם פוסט-מודרניזם, והפכה למושג מקובל הן בתרבות הפופולרית והן בתרבות האקדמית. כיום מספר היצירות שבחלקם האחד הם היסטוריים ובשני חלקיהם האחרים הם פנטזיה הוא כה גדול, עד שספר שמדמיין מחדש את נשיאה ה-16 של ארצות-הברית כצייד ערפדים, ואת מלחמת האזרחים בתור מלחמה שביסודה לא סוגיית העבדות כי אם סוגיית הערפדות, יוכל בנקל לככב ברשימת רבי המכר של הניו-יורק טיימס.⁴ מאידך, כל טקסט שמטיל ספק בגבולות שבין עובדות

Rosenfeld has devoted an entire book to a discussion of WWII counterfactualism: *The World Hitler Never Made: Alternate History and the Memory of Nazism* (Cambridge: Cambridge U Press, 2005).

³ Daniel Bell, *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting* (New York: Basic Books, 1973), 478.

⁴ Seth Grahame-Smith, *Abraham Lincoln, Vampire Hunter* (New York: Grand Central Publishing, 2010).

ובדיון ביחס לשואה – סופו שיזכה לביקורות קשות ולדיון נוקב.⁵ הדבר נכון במיוחד עבור טקסטים קולנועיים. טקסטים אלו, שניחנו ביכולת להגיע לציבורים נרחבים, נמצאים באופן תדיר במרכז הדיונים הלוהטים ביותר. עבודה ראויה לציון היא שכמעט כל סרטי השואה מבוססים במישרין על דמויות היסטוריות ואירועים אמתיים, ושסרטים אלו עושים מאמצים כבירים כדי להדגיש שהם מבוססים על סיפורים אמתיים, ושהם מייצגים אותם בצורה המדויקת ביותר האפשרית מבחינה היסטורית.

באופן בלתי נמנע, כאשר סרטים בנושא השואה חורגים מנרטיב היסטורי מדוקדק וקודר הם מעוררים פולמוס גדול. כך לדוגמה סרטו עתור הפרסים של רוברטו בניני מ-1997, *החיים יפים*,⁶ שהצית דיון נוקב סביב השאלה האם השואה יכולה להיות חומר לקומדיה.⁷ הדיון סביב השאלה האם השואה יכולה להיות סקסית הוא בעל היסטוריה ארוכה עוד יותר, וראשיתו

הספר של גרהם-סמית היה במקום הרביעי ברשימת רבי המכר של ה-*New York Times*. הוא קיבל ביקורות פושרות, אך לאעורר זעם מהסוג לו זכה סרטו של טרנטינו. דבר דומה התרחש עם הגרסה הקולנועית של הספר, שיצאה ב-2012. ר' למשל:

Michael Cieply, "Aside from Vampires, Lincoln Film Seeks Accuracy," *New York Times*, May 9, 2011, accessed September 5, 2011, http://www.nytimes.com/2011/05/10/movies/abraham-lincoln-vampire-hunter-rewrites-history.html?_r=1.)

⁵ למשל:

Saul Friedlander, *Probing the Limits of Representation* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1992); Robert Eaglestone, *The Holocaust and the Postmodern* (Oxford: Oxford U Press, 2004); Deborah E. Lipstadt, *Denying the Holocaust: The Growing Assault on Truth and Memory* (New York: Plume, 1994); and James E. Young, "Toward a Received History of the Holocaust," *History and Theory* 36:4 (December 1997): 21-43.

⁶ החיים יפים (Roberto Benigni, *La vita è bella*, 1997).

⁷ Maurizio Vian, "Life is Beautiful: Reception, Allegory, and Holocaust Laughter," *Jewish Social Studies* 5.3 (1999): 47-66.

בשנת 1974. בשנה זו פרסמה סוזן זונטג את חיבורה הקלסי " Fascinating Fascism", ב- New York Review of Books, וסרט הפולחן בסגנון הסטאלג של דון אדמונדס, "אילזה, זאבת האס.אס.", יצא אל האקרנים.⁸ לאחרונה, דבר שהוא אולי מפתיע אפילו יותר, נעשה שימוש בשואה כרקע היסטורי לסיפורים על אהבה רומנטית, כמו לדוגמה בסרטו של מקס פארברבוך מ-1999, *איימי ויגואר*.⁹

סרטו של קווינטין טרנטינו *ממזדים חסרי כבוד* אינו סרט שואה על פי ההגדרה היבשה של המונח. הוא איננו מתרחש במחנה ריכוז, אינו מתמקד ביהודים שנמצאים במחבוא, ואינו מתחקה אחרי תהליך קבלת ההחלטות שהוביל ליישום "הפתרון הסופי". נהפוך הוא, טרנטינו שוב ושוב התייחס לסרט כאל יצירה על מלחמת העולם השנייה. אך די בעובדה שהדמויות הראשיות בסרט הם יהודיה צרפתייה, שנמלטה ממוות ומתכננת מסע נקמה נגד מי שרצחו את משפחתה, קבוצה של חיילים יהודים-אמריקאים המבקשים לנקום בנאצים, וקולונל גרמני שכינעו "צייד היהודים" – כדי לקבוע שיש לראות את הסרט בקונטקסט של השואה. לו רצה טרנטינו להתמקד באלמנטים הצבאיים של הסרט, הוא היה יכול למקם אותו על רקע הרזיסטאנס הצרפתי, ולא להדגיש את המוצא האתני של הדמויות הראשיות. תחת זאת,

⁸ אילזה, זאבת האס.אס. (Don Edmonds Ilsa, She Wolf of the SS, 1975). לנושא ניצול המטען התרבותי המתקשר לנאציזם ("נאציפלוטיישן") בתרבות הפופולארית, ר': Susan Sontag, "Fascinating Fascism," *The New York Review of Books*, February 6, 1975, accessed September 5, 2011, <http://www.nybooks.com/articles/archives/1975/feb/06/fascinating-fascism/?pagination=false>; Daniel H. Magilow, Elizabeth Bridges, and Kristin T. Vander Lugt, *Nazisplotation!* (London and New York: Continuum, 2011).

⁹ איימי ויגואר (Aimee & Jaguar, Max Färberböck, 1999).

בחר טרנטינו לפתוח את סרטו בסצנה שהיא בבחינת הצגת תכלית מתוחה:
יהודים צרפתים המסתתרים במחבוא נחשפים ומוצאים להורג בו במקום.
למעשה הסרט גם איננו יצירה קונטרה-פקטואלית, לא מהסוג האקדמי
ואף לא מהסוג של המשחקים האינטלקטואליים של "מה היה קורה אילו...",
וזאת למרות שהוא מזכיר את האירוע הקונטרה-פקטואלי המפורסם של
ההתנקשות בהיטלר, ואפילו עושה לו דרמטיזציה. טרנטינו אינו מנסה לענות
על השאלה "מה היה קורה אם ההיסטוריה הייתה ממשיכה בנתיב חלופי": האם
המלחמה הייתה מסתיימת מוקדם יותר? האם היה איש אחר מצליח למלא את
תפקיד הפיהרר? האם מספר הנספים היה קטן יותר? טרנטינו כלל אינו דן
בשאלות אלו במסגרת הסרט. ואין ספק כי איננו מעוניין לדון בשאלות כגון
מערכת היחסים שבין היסטוריה וזיכרון, או התפקיד של החלטות אנושיות
ביצירת שינויים היסטוריים. לו היה טרנטינו ממקם את אותו קו העלילה של
הנקמה האלימה – על קיתונות הדם, מחסניות הכדורים, והקריצות הקולנועיות
– על רקע תקופה אחרת בהיסטוריה, אין ספק שההתקבלות של הסרט הייתה
שונה לחלוטין. אינני זוכר שמישהו ביקר את הסרטים בסדרה *להרוג את ביל* על
שום ייצוגם הבלתי מדויק של טקסי נישואין. אך הבחירה של טרנטינו בשואה,
והעובדה שנטל לעצמו "חירות ספרותית" דווקא ביחס להיסטוריה הזו – הם
שהעלו תגובות מעניינות, ולעתים אף מפתיעות, שמציבות שאלה חדה יותר
מזו שעלתה בעקבות סרטי שואה מעוררי מחלוקת קודמים: האם השואה יכולה
להיות חומר הגלם ממנו מרכיבים בדיון?
המאמר הנוכחי סוקר את הדיון סביב הסרט על-ידי התחקות אחרי
ההתקבלות הביקורתית שלו, שהייתה סוערת במיוחד בארצות-הברית ובאופן

מפתיע למדי (לפחות עבורי) גם בגרמניה. אי לכך, אני מתמקד בשני מקרים אלו של התקבלות, ובדיונים האתיים שהסרט עורר בכל אחד מהם. לאחר מכן, אני פונה לתופעה ששרדה מעבר לדיונים של מבקרי הסרטים, ובודק את האופן שבו סרט זה הצית את דמיונם של הצופים, שממשיכים לפתח קווי המשך לעלילה השאובים מהסיפור של טרנטינו, ומדמיינים אותו מחדש (תופעה שידועה בשם "ספרות חובבים", או בשמה האינטרנטי הנפוץ, fanfiction).

הישר מארץ הקולנוע: ההתקבלות האמריקאית של ממזרים חסרי כבוד

עם שחרורו בארצות-הברית, זכה הסרט *ממזרים חסרי כבוד* להצלחה מסחררת הן במכירת הכרטיסים והן אצל מבקרי הקולנוע. הסרט זכה לציונים מרשימים באתר הידוע Rotten Tomatoes המרכז ביקורות סרטים הן של מבקרי קולנוע מקצועיים והן של צופים: 88% מהמבקרים ו-87% מהצופים דרגו את הסרט כ-"מדליק".¹⁰ הכנסות הסרט בארצות-הברית בשנת 2009 הסתכמו במעל 120 מיליון דולר, דבר שהציבו אותו במקום ה-25 ברשימת כלל הסרטים, ובמקום השני מקרב הסרטים המוגבלים לצופים מעל גיל 17 (אחרי הסרט *בדרך לחתונה עוצרים בווגאס*). נכון למועד יציאתו לאקרנים, היה זה סרטו הרווחי ביותר של טרנטינו.¹¹ אך למרות שמקטרגי הסרט הם במיעוט, יש

¹⁰ See http://www.rottentomatoes.com/m/inglourious_basterds/. Accessed September 7, 2011.

¹¹ "Inglourious Basterds," Box Office Mojo, accessed September 7, 2011,

ביניהם כמה ממבקרי הסרטים החשובים ביותר הפועלים כיום. מעבר לכך, המחאה שהשמיעו כנגד היצירה התאפיינה בנמרצות ראויה לציון.

דניאל מנדלסון היה הראשון שתקף את הסרט בטור שכתב עבור השבועון Newsweek Magazine, שהופיע שבוע לפני פתיחת הסרט באקרנים בארצות-הברית. מנדלסון פותח עם הראיה השגורה של סרטיו של טרנטינו כיצירות פסטיש (pastiche) הבנויות מקטעים הלקוחים מסרטים קודמים, ומתכתבים איתם. הוא טוען ש-"הבעייה היא שסרטים אינם החיים האמתיים, וזה המקום שבו טרנטינו, הניחן בראיית עולם שמדמה את המציאות למשחק מחשב, מסתבך".¹² מנדלסון צופה כי הדיון סביב הסרט "תמקד במידת ההולמות, או אי-ההולמות, של השימוש שהוא עושה בשואה בתור כלי בשירותו של סרט פוסט-מודרני משחקי, החוגג כמעט אך רק את הקולנוע עצמו. וזאת על אף שלא מדובר בנדבך מרכזי בסרט".¹³ דיון כזה הוא, כמובן, חלק שגור במסורת הדיון בנרטיבים בדיוניים וקונטרה-פקטואלים, ולכן אין זו הפתעה שהדברים התגלגלו בדיוק כפי שמנדלסון חזה.

מנהולה דארגהיס (Manohla Darghis) הכריזה כי הסרט ייצג את הנציונל-סוציאליזם ואת השואה באופן "דוחה" שהיה "זולגרי עד כדי

<http://boxofficemojo.com/movies/?id=inglouriousbasterds.htm>

¹² Daniel Mendelsohn, "Inglourious Basterds': When Jews Attack," *Newsweek*, August 14, 2009, accessed September 5, 2011, <http://www.thedailybeast.com/newsweek/2009/08/13/inglourious-basterds-when-jews-attack.html>.

¹³ Mendelsohn, "Inglourious Basterds': When Jews Attack."

כאב.¹⁴ "מר טרנטינו, היא כותבת, "הוא רציני רק כאשר מדובר בקולנוע, ולא כאשר מדובר בהיסטוריה".¹⁵ יונתן רוזנבאום כתב ש-"העיוורון להיסטוריה נוטף מכל חור ביצירה זו, ואף הכביר להכריז כי הסרט "מהווה הכחשת שואה מבחינה מוסרית".¹⁶ כאשר הסרט מתקדם אל עבר שיאו הדרמטי, כתב מיכאל ווד, "אנו מוצאים את עצמנו לא רק בטווח של הבדיוני, אלא של הקונטרה-פקטואלי באופן קיצוני".¹⁷ הביקורת של הוברמן ב-Village Voice, מצהירה באופן אירוני ש-"ממזרים חסרי כבוד' הופך את הרוויזיוניזם לכיף [...] לסוג של מדע בדיוני. הכל מתרחש בתוך ייקום מקביל: ארץ הקולנוע. זוהי זירת ההתרחשות של הסרט וזהו גם המרחב אותו הוא ממפה".¹⁸ הטענה שטרנטינו נסוג מההיסטוריה אל תוך עולם המורכב באופן בלעדי מקולנוע חוזרת על עצמה שוב ושוב אצל מבקריו האמריקאים. קים ניומן רואה את טרנטינו כמי ש-"מפלרטט עם המדע

¹⁴ Manohla Dargis, "Tarantino Avengers in Nazi Movieland," *New York Times*, August 21, 2009, accessed September 9, 2011, <http://movies.nytimes.com/2009/08/21/movies/21inglourious.html?partner=Rotten%20Tomatoes&ei=5083>.

¹⁵ Dargis, "Tarantino Avengers in Nazi Movieland."

¹⁶ Jonathan Rosenbaum, "Recommended Reading: Daniel Mendelsohn on the New Tarantino," JonathanRosenbaum.com, accessed September 9, 2011, <http://www.jonathanrosenbaum.com/?p=16514>.

¹⁷ Michael Wood, "At the Movies," *London Review of Books* 31:17 (September 10, 2009): 18, accessed September 9, 2011, <http://www.lrb.co.uk/v31/n17/michael-wood/at-the-movies>.

¹⁸ J. Hoberman, "Quentin Tarantino's *Inglourious Basterds* Makes Holocaust Revisionism Fun," *The Village Voice*, August 18, 2009, accessed September 9, 2011, <http://www.villagevoice.com/2009-08-18/film/quentin-tarantino-s-inglourious-basterds-makes-holocaust-revisionism-fun/>.

הבדיוני, " וכותבת שהסרט מתרחש ב-"ארץ הקולנוע ולא בהיסטוריה."¹⁹ תוך שהוא מכריז שהסרט הוא "מהתלה ראוותנית בנושא מלחמת העולם השנייה, " מצייר דיויד דנבי (David Denby) את הנסיגה של טרנטינו מההיסטוריה אל תוך עולם הקולנוע באופן מטפורי:

"בקצרה, טרנטינו הפליג מעבר לנוהג הרגיל שלו לפיו הוא מקשט את סרטיו בהומאז'ים לסרטים אחרים. הפעם הוא סגר מאחוריו את דלת הארכיון – והוא סגר אותו היטב. אין כמעט שבריר קטן של אור המסמן שמחוץ לקולנוע קיים עולם אמתי כלשהו, מעבר לכך שהעולם הזה מהווה את הבסיס לאגדה הפוחזת שלפנינו."²⁰

דברים דומים כותב מנדלסון, אם כי בנימה שונה: "בסרט החדש הזה, הקולנוע איננו רק אלמנט מעודן – או לא כל כך מעודן – במשחק אסתטי חמקמק; עולם הקולנוע ניצב, סוף סוף, במרכז הבמה ובקדמתה."²¹ אפילו הביקורות החיוביות על הסרט – וכפי שציינתי לעיל, ביקורות אלו הן תדירות הרבה יותר מהביקורות השליליות – מסכימות ש-"ממזרים חסרי כבוד" הוא סרט החי בעולם הקולנוע ולא בהיסטוריה. "עבוד טרנטינו, כותב סקוט פונדאס בביקורת חיובית שיצאה בכתב העת Film Comment, "הקולנוע היה תמיד בגדר מציאות מקבילה ותקפה לחלוטין... אך ב-'ממזרים חסרי כבוד' עולם הקולנוע הוא, בפעם הראשונה, בעת ובעונה אחת גם

¹⁹ Kim Newman, "Inglourious Basterds," *Sight & Sound* 19:9 (September 2009): 73.

²⁰ David Denby, "Americans in Paris," *The New Yorker*, August 24, 2009, accessed September 9, 2011, http://www.newyorker.com/arts/critics/cinema/2009/08/24/090824crici_cinema_de_nby?currentPage=all

²¹ Mendelsohn, "Inglourious Basterds': When Jews Attack."

המציאות הראשונית שעליה מתבסס הסרט, וגם הסאבטקסט המרכזי שלו.²² פיטר טראוורס מסיים את הביקורת שלו על הסרט ב-Rolling Stone באמירה הדומה לזו של מנדלסון – הוא צופה שהסרט יעורר מחלוקת: 'טרנטינו משכתב את ההיסטוריה באמצעות הסמכות היחידה העומדת לטובתו, הריבונות המוחלטת שיש לו כבמאי. האם 'ממזרים' ייצור קיטוב בקרב קהל הצופים? אין ספק. אך כל מי שאוהב באמת קולנוע לא יוכל לעמוד בפניו.'²³

אם כן, קו פרשת המים בדיון סביב ממזרים חסרי כבוד ניצב באופן מובהק בין אלו המשבחים את הסרט ואלו המבקרים אותו, אך למעשה אין הרבה מחלוקות בין שני המחנות באשר למה שטרנטינו עושה בסרט: הוא עושה קולנוע ולא היסטוריה. המקורות שלו הם סרטים אחרים. ההבדל היחיד בין המחנות הוא בהערכת הגישה שלו. מבקריו של טרנטינו כבר מקטרגים מימים ימימה את סימן ההיכר שלו – אותה אלימות 'גרפית שמוגשת לצופה ללא כל הערה מוסרית ניכרת לעין', ומתקבלת בשקיקה על ידי קהל 'שתגובתו המוסרית לאלימות, כך אנו חוששים, הוקתה באופן מסוכן על ידי צריכת יתר של בידור פופולרי', כפי שכתב מנדלסון בביקורת השלילית שלו על החלק הראשון של להרוג את ביל, בדצמבר 2003.²⁴ ביקורת זו היא בגדר

²² Scott Foundas, "Kino über alles," *Film Comment* 45:4 (July-August 2009): 32.

²³ Peter Travers, "Inglourious Basterds," *Rolling Stone*, August 20, 2009, accessed September 9, 2011, <http://www.rollingstone.com/movies/reviews/inglourious-basterds-20090820>.

²⁴ Daniel Mendelsohn, "It's Only a Movie," in *How Beautiful it is: and How Easily it Can be Broken* (New York, Harper Collins Publishers), 152.

הקדמה לרצנזיה שתהיה לו שש שנים מאוחר יותר על ממזרים חסרי כבוד. "הדבר המטריד ביותר לגבי טרנטינו והעבודה הקולנועית שלו" הוא ממשך, "שהסרט 'להרוג את ביל' הוא אולי המייצג המובהק ביותר שלו, הוא לא האלימות, אלא דווקא הריקנות והפסיביות. התחושה המתקבלת היא שאתה לא נמצא בנוכחותו של יוצר, אלא של צופה נוסף בקהל – של מישהו שאין לו יכולת לומר שום דבר לגבי החיים האמתיים בגלל שכל מה שהוא מכיר שייך לעולם הקולנוע."²⁵ התוצאה מכך שטרנטינו וסרטיו מתקיימים לחלוטין בתוך עולם של סרטים היא, לטענת מנדלסון, "אותה ריקנות שמאפיינת כל כך הרבה מיצירותיו."²⁶ דנבי מתייחסת לאותה תכונה, אותה היא מכנה "חוסר הבעה מפחיד... דבר שהוא רדוד מדי מכדי שאפשר יהיה לקרוא לו ניהיליזם."²⁷ היעדר הרגש מודגש אפילו יותר בממזרים חסרי כבוד משום שכפי שמציין מנדלסון, "הרעים האלו היו אמתיים, ההיסטוריה הזאת הייתה אמיתית, הרגשות שיש לנו לגביהם ולגבי מה שהם עשו הם אמתיים, ויש לכל זה השפעות והשלכות בעולם האמיתי."²⁸

למנדלסון יש הצעה מפורשת כיצד למלא את החלל בסרטו

של טרנטינו:

²⁵ Mendelsohn, "It's Only a Movie," 160.

²⁶ Mendelsohn, "It's Only a Movie," 160.

²⁷ Denby, "Americans in Paris,"

²⁸ Mendelsohn, "'Inglourious Basterds': When Jews Attack."

“צורה אלטרנטיבית של ‘נקמה’ יהודית תהיה לעשות בדיוק מה שיהודים עשו מאז שהסתיימה מלחמת העולם השנייה: לשמר ולהנציח את הזיכרון של החורבן שהומט עליהם...”²⁹

זה מביא אותנו לשורש ההבדל לא רק בין מנדלסון וטרנטינו, אלא בין ממזרים חסרי כבוד והמבקרים של הסרט – הן אלו שמשבחים אותו והן אלו שמבקרים אותו. מנדלסון, דארגהיס, הוברמן ומבקרים אחרים מתעקשים שיש משהו לא אתי באופן עמוק, ב-‘השתטות ברגע טרגי של ההיסטוריה’,³⁰ כדבריה של דנבי, ושהתעסקות בפנטזיות, כדברי מנדלסון, “על חשבון האמת שבהיסטוריה, היא הממזרות חסרת הכבוד הגדולה מכולם”.³¹ הוברמן מכנה את הסרט “התאוות הבידור ההוליוודי – סרט עשיר בפנטזיה שעלילתו מתגוללת בחוסר מוסריות צוהלת”.³² דארגהיס מציעה ש-‘הדבר היחידי שממנו אכפת לטרנטינו הוא לעשות קולנוע’.³³ מאידך, מייק לה-סאל, שמשבח את הסרט בתור “הסרט הכי טוב של טרנטינו... הסרט הראשון של בגרותו האומנויות, הסרט שהכישרון שלו כבר מבטיח מזה 15 שנים”, מציע שממזרים חסרי כבוד חוגג את הקולנוע – את הכוח של הקולנוע כמו גם את המשיכה המסוכנת שלו, ומצהיר שהסרט אינו שוכח לרגע “מה אין ביכולתו לעשות או מה מלחמה אכן עושה” – כלומר, את ההבדל שבין הקולנוע לבין ה-“חיים

²⁹ ש.ם.

³⁰ Denby, “Americans in Paris.”

³¹ Mendelsohn, “‘Inglourious Basterds’: When Jews Attack.”

³² Hoberman, “Quentin Tarantino’s *Inglourious Basterds* Makes Holocaust Revisionism Fun.”

³³ Dargis, “Tarantino Avengers in Nazi Movieland.”

האמיתיים. ³⁴ בסרט זה, כותב פונדאס, "הקולנוע עצמו הוא זה שיוצא כמנצח". ³⁵

ההנחה המובלעת ששזורה כחוט השני בביקורות אלו היא שבעצם כך שטרנטינו מגולל את העלילה בתוך "עולם הקולנוע" ולא "בהיסטוריה", הוא מפגין חוסר דאגה כלפי האסון הנורא של השואה וקורבנותיה, תוך שהוא שם את הקולנוע עצמו במקום של גבורה. "נראה שהקולנוע הוא בעת ובעונה אחת גם חף מפשע וגם הרואי", כותבת דנבי, "הקולנוע יוצר אומנות גדולה, והקולנוע הוא זה שיביא לסיימה של המלחמה". ³⁶ אפילו טרנטינו נוקט בגישה זו ביחס לסרטי, לפחות בדברים שהוא נושא בפומבי. במסיבת עיתונאים בקאן הכריז ש-"הכוח של הקולנוע הוא שיביא לנפילת הרייך השלישי – זה עושה לי את זה!" ³⁷

אך אני הייתי מבקש לטעון שהמבקרים של הסרט הזה – ואיתם גם טרנטינו עצמו – אינם מבינים כהלכה את תפקידו של הקולנוע ב-*ממזרים חסרי כבוד*. הסרט אכן מתרחש יותר בעולם הקולנוע מאשר במציאות – עובדה שניבטת היטב כמעט בכל פריים מתוך 156 הדקות של הסרט. בסצנה הראשונה יש לא פחות משלוש הפניות למערבוני ספגטי (*Navajo Joe*, היו זמנים במערב, והטוב, הרע והמכוער, בגיבוי פסקול תוצרתו של אנו מוריקונה, למקרה שלא נבין את ההפניות וויזואליות) ואם לא די בכך,

³⁴ Mike LaSalle, "Review: 'Inglourious Bastards,'" *San Francisco Chronicle*, August 21, 2009, accessed September 9, 2011, http://articles.sfgate.com/2009-08-21/movies/17177293_1_inglourious-basterds-nazi-movie-star.

³⁵ Foundas, "Kino über alles."

³⁶ Denby, "Americans in Paris."

³⁷ Foundas, "Kino über alles."

הרי שהסצינה מסתיימת בהומאז' לשוט האיקוני מחוץ לדלת מתוך המחפשים.³⁸ ההפניות האלו – שהרבה מהן היו מובנות אפילו על ידי צופה סרטים מהשורה – פועלות כדי למנוע מהצופה לשקוע לתוך מה שעשוי היה להיות סצנה קשה באופן יוצאת דופן.

הבימוי השופע והעמוס לעיפה של טרנטינו נדמה במבט ראשון בתור היפוכו המוחלט של סרטו של האנס-יורגן זילברברג מ-1977 *Hitler: ein Film aus Deutschland* (היטלר: סרט מגרמניה), שמתרחש באופן מובהק על במה מלאכותית. ובכל זאת, יש דמיון בין שני הסרטים, שכן שניהם מצליחים להשיג את אותו סוג של מרחק מהמושא שלהם. מה שאנטון קייס כתב לגבי הסרט של זילברברג נכון גם לגבי סרטו של טרנטינו:

“אופן הייצוג המלאכותי והמתוכנן באופן רדיקלי גם תוקף את אותם ייצוגים המתקראים אותנטיים, שהם למעשה שחזורים קלישאתיים להפליא של העבר, בהם ממוחזרים צילומים פרי עבודת של הנאצים עצמם. סרטו של זילברברג מחריב את אשליית הרפרנציאליות הישירה. שכן, בסופו של חשבון, איזו מציאות אמור הסרט לשקף? המציאות העברית היא חסרה, אין כל אפשרות 'לחזור' אליה. אי אפשר לבקר בעבר, כאילו הייתה זו מדינה זרה. תהום עמוקה מפרידה בין ההיסטוריה

³⁸ See *Navajo Joe* (Sergio Corbucci, 1966), *Once Upon a Time in the West* (Sergio Leone, 1968), *The Good, the Bad, and the Ugly* (Sergio Leone, 1968), and *The Searchers* (dir. John Ford, USA, 1956). In his review of the film, Adam Kempenaar even picks up on a reference to *Cinderella* (see “FS#271: Inglourious Basterds / Top 5 Quentin Tarantino Scenes,” [Filmspotting.net](http://www.filmspotting.net), accessed September 12, 2011, <http://www.filmspotting.net/reviews/show-archive/25-2009/442-fs-271-inglourious-basterds--top-5-quentin-tarantino-scenes-.html>). The Filmspotting Forum contains an extensive list of film references in *Inglourious Basterds* (<http://www.filmspotting.net/forum/index.php?topic=6410.0>).

כחוויה לבין הייצוג שלה. מה שמוצג לא יכול אף פעם להיות זהה למושא הייצוג

עצמו".³⁹

הפסטיש של טרנטינו לא רק מזכיר לנו שאנחנו צופים בייצוג קולנועי, אלא הוא הולך אפילו צעד אחד רחוק יותר מזילברברג, בכך שהוא מזכיר לנו שעכשיו – יותר משישים שנים אחרי סוף מלחמת העולם השנייה – מעט מאוד אנשים יכולים לגשת לרגע ההיסטורי הזה באמצעות הזיכרון. רובינו חוונו את הרגע הזה רק דרך המדיה, ובמיוחד דרך הייצוגים החזותיים. ומרבית הייצוגים האלו מבוססים בעצמם על ייצוגים אחרים. שימו לב כמה מההפניות ב-"ממזרים חסרי כבוד" הם לסרטים שהם בעצמם נגזרות של סרטים אחרים. "מערבוני הספגטי" שמשמשים את טרנטינו כמקור במהלך כל "ממזרים חסרי כבוד" בעצמם שאובים מהמערבונים האמריקאים הקלסיים, שבתורם מהווים פנטזיות על הרגע ההיסטורי אותו הם מייצגים. מדבור בשחזורים מודעים של מוטיבים מסרטים שהיו בעצמם ייצוגים היסטוריים.

הכותרת המעט מפתיעה של הסרט בעצמה מודיעה על הייצוג המודע של מה שהוא בעצמו ייצוג: יש כאן כתיבה משובשת של שמו של התרגום האנגלי לסרט איטלקי על מלחמת העולם השנייה מ-1978, *The Inglorious Bastards* (השוו לשיבושים בכותרתו של טרנטינו: *Inglourious Basterds*).⁴⁰ והפוסטר של הסרט מ-1978 הבהיר היטב את החוב של אותה

³⁹ Anton Kaes, "Holocaust and the End of History: Postmodern Historiography in Cinema," *Probing the Limits of Representation*, 210.

⁴⁰ *Quel maledetto treno blindato* (*The Inglorious Bastards*, dir. Enzo G. Castellari, Italy, 1978).

יצירה לסרטים אמריקאים קודמים בנושא של מלחמת העולם השנייה: "הם עושים את כל מה שעשו 'תריסר המלוכלכים' – רק מלוכלך יותר."⁴¹ כך שאפילו בכותרתו מצהיר על עצמו הסרט של טרנטינו שהוא נגזרת של נגזרת. מטרת שגיאת הכתיב היא להדגיש שדיוק ממש לא הולך להיות הנושא. ייצוגים אחרים מדרגה שנייה ושלישית מצויים בסרט בשפע. הפרק האחרון, לדוגמה, פותח במה שהוא הלכה למעשה קליפ מוזיקלי לשיר הנושא של העיבוד של פול שראדר מ-1982 לסרט מתקופת מלחמת העולם השנייה, Cat People.⁴² כך ש-"ממזרים חסרי כבוד" לא רק מעלה את השאלה האם ייצוג יכול להיות זהה למושאו; השאלה המוצגת היא האם ייצוג יכול להיות משהו מלבד ייצוג מחדש שנגזר מייצוגים אחרים.

אמנם הקולנוע נמצא בכל מקום בסרט זה, אך הסרט לכשעצמו איננו חוגג את הקולנוע, כפי שטענו מבקרים רבים חדשות לבקרים. תחת זאת, הסרט עושה פרובלמטיזציה לקולנוע, בכך שהוא מתעקש שנבין כיצד הקולנוע קולט ורושם השפעות אמוציונליות, וכיצד הוא אחראי לעיצוב התודעה ההיסטורית שלנו. בסצנת השיא של הסרט, הקולנוע הופך – פשוטו כמשמעו – למלכודת מוות, ונהיה בעצמו ללא פחות מאשר קטלני (כפי שמודיע לנו סמואל ל. ג'קסון בתפקידו כקריין). הסצנה מתרחשת במהלך הקרנה של

⁴¹ The film being referenced here is *The Dirty Dozen* (dir. Robert Aldrich, USA, 1967). The poster for *The Inglorious Bastards* can be viewed at: http://3.bp.blogspot.com/-8orkL6IVXwI/TWj2uhrNmUI/AAAAAAAAANE/L_z8XPQtMF4/s1600/Inglorious_bastards.jpg. Accessed September 12, 2011.

⁴² *Cat People* (dir. Paul Schrader, USA, 1982). *Cat People* (dir. Jacques Tourneur, 1942).

סרט תעמולה נאצי, *Stolz der Nation* ("גאוות האומה"), שמציג את הגיבור שלה, פרדריק צולר כשהוא טובח בחיילים אמריקאים וחורט צלבי קרס לתוך בניינים. היטל צופה בסרט ומתמוגג מנחת לנוכח האלימות. זו יצירת מופת הוא אומר לגבלס, "סרטו הטוב ביותר עד כה." כמעט כל מבקרי הקולנוע מציינים את הצחוק הרם שפורץ מתוך הקהל באולם במהלך הסצנות האלימות ביותר של *ממזרים חסרי כבוד*.⁴³ "רק צופה נעדר מחשבה לחלוטין לא יראה את עצמו משתקף בשוטים של היטלר המצחקק בזמן שהוא צופה בחיילים אמריקאים נטבחים," מציין בן וולטרס.⁴⁴ ורק במאי נעדר מחשבה יפספס את הקשר בין השורה האחרונה של הסרט – בה ריין מודיע "אני חושב שזו עשויה להיות יצירת המופת שלי," (כשהוא מתייחס לצלב הקרס אותו בדיוק חרט לתוך מצחו של לנדה) – לבין ההצהרה הקודמת של צולר שהיטלר "חושב שהסרט הזה ["גאוות האומה"] עשוי להיות יצירת המופת שלו."⁴⁵

סרטים (בין אם יצירות מופת או סרטים מדרגה ב') הם כלים – ואולי יותר מדיוק לומר, כלי נשק. אפשר לעשות בהם שימוש כדי לקלוט ולרשום השפעות אמוציונליות ולייצג אירועים היסטוריים. טרנטינו יודע את זה. והוא גם מוודא שהצופה שלו ידע את זה. בסרטים רבים ישנם רגעים שמושכים את תשומת לבו של הצופה למלאכותיות של הסרט עצמו, ומהווים זרז להרהורים על דרגת המטה של האופן בו הסרט מייצג את המושא שלו. כל אחד מ-156

⁴³ See, for example, Wood, "At the Movies."

⁴⁴ Ben Walters, "Debating *Inglourious Basterds*," *Film Quarterly* 63:2 (Winter 2009/2010), 22.

⁴⁵ See Walters, "Debating *Inglourious Basterds*, 21.

הדקות ב-"ממזרים חסרי כבוד" מהווה רגע כזה. אם לחזור לדימוי של דנבי, אמנם איננו עוזבים אף פעם את ארכיון הסרטים, שהדלת אליו נסגרה מאחורינו בחוזקה, אולם בו בעת גם איננו שוכחים אפילו לרגע שאנחנו לכודים בתוך הארכיון ואין לנו גישה ל-"היסטוריה", ל-"מציאות" או ל-"זיכרון" המגיע אלינו באופן שאיננו מתווכ על ידי הייצוגים המאוחסנים בתוך אותו ארכיון. זהו מקור הכוח של הסרט, וגם מקור הסכנה שטמונה בו.

פעם אחת, בארץ רחוקה-רחוקה: בגרמניה שבמאה ה-21

אם ההתקבלות של "ממזרים חסרי כבוד" בארצות-הברית הוכתבה בעיקר על בסיס ביקורות של סרטי שואה קודמים שחרגו מהשחזור ההיסטורי המקובל, והאפקט המקטב של סרטיו הקודמים של טרנטינו עצמו, הרי שמקרה ההתקבלות הגרמני היה הרבה יותר בלתי צפוי, ובסופו של חשבון אף מפתיע הרבה יותר. בצל ביקורות ותגובות קהל שליליות לסרטים אמיצים הרבה פחות שיצאו בשנים האחרונות – כגון סרט הפארסה הקונטרה-פקטואלי של דני לוי My Fuehrer, וסרט הגיבורים ההוליוודי של בריאן סינגר Valkyrie –⁴⁶ היה מצופה שמרחץ הדמים הקונטרה-פקטואלי של טרנטינו יכעיס את

⁴⁶ David Crossland, "Germany Not Amused By Hitler Comedy," *Der Spiegel Online*, January 8, 2007, accessed September 14, 2011, <http://www.spiegel.de/international/0,1518,458387,00.html>; Henryk M. Broder, "Dany Levy's Failed Hitler Comedy," *Der Spiegel Online*, January 9, 2007, accessed September 14, 2011, <http://www.spiegel.de/international/spiegel/0,1518,458499,00.html>; and Hanns-Georg Rodek, "Schüchtern – So ist Tom Cruise in 'Walküre,'" *Die Welt Online*, December 16, 2008, accessed September 14, 2011, <http://www.welt.de/kultur/article2882336/Schuechtern-So-ist-Tom-Cruise-in-Walkuere.html>.

המבקרים הגרמניים וידחה את הקהל במדינה זו. העיתונאי טוביאס קנייבה העריך "שכל ההיסטוריונים הגרמנים ומבקרי הקולנוע, שנשימתם נעתקה לנוכח מאמציו של טום קרוז לגלם באופן מדויק את דמותו של שטאופנברג, כל כך יתעצבו מ-'ממזרים חסרי כבוד' עד שהם יקרעו אותו לגזרים בו במקום".⁴⁷

כאשר הסרט יצא לאקרנים בגרמניה, ב-20 לאוגוסט 2009, הוא הוצג ב-439 בתי קולנוע, ועמד בראש טבלת מכירות הכרטיסים לסוף השבוע. בשבועות הבאים התווספו עוד בתי קולנוע, והכנסות הברוטו של הסרט בגרמניה עמדו מעל 23 מיליון דולר באותה שנה, מה ששם אותו במקום ה-12 בהכנסות הסרטים בגרמניה, והציב אותו באופן מובהק בתור הסרט המצליח ביותר של טרנטינו במדינה זו.⁴⁸ הקהל הגרמני צפה בסרט בהתלהבות, תוך השמעת צעקות עידוד רמות והתפרצויות צחוק שלא נפלו במאומה מתגובת הקהל האמריקאי. גם הבמאי וגם כוכב הסרט, בראד פיט, שאבו מההצלחה בגרמניה עידוד גדול. "מה שהיה פשוט נפלא", אמר פיט, שמגלם בסרט את

⁴⁷ Gina Serpe, "Tarantinos neuester Film erzeugt bereits Kontroverse," *E-Online*, September 8, 2008, accessed September 14, 2011, http://www.eonline.com/news/Tarantinos_neuester_Film_erzeugt_bereits_Kontroverse_/27650.

⁴⁸ Box Office Mojo, accessed September 14, 2011, <http://www.boxofficemojo.com/movies/?page=intl&country=DE&id=inglouriousbasterds.htm>.

ממזרים חסרי כבוד זכה ליותר צופים מסרט השואה האמריקאי המבוסס על הרומן של הסופר הגרמני ברנרד שליך "נער קריאה", ולהרבה יותר צופים מאשר הסרט "ואלקירי" בכיכובו של טום קרוז. הסרט "להרוג את ביל, 2" – סרטו המצליח ביותר של טרנטינו בגרמניה לפני "ממזרים" – הכניס בגרמניה 14 מיליון דולר בלבד. "ממזרים הצליח אפילו יותר באוסטריה, ככל הנראה בשל השתתפותו של השחקן האוסטרי כריסטוף וולץ (Waltz), שזכה באוסקר על הופעתו בסרט.

דמותו של סגן אלדו ריין, "זה לצפות בסרט בנוכחות של קהל גרמני... אני חושב שהם נהנו ממנו יותר מכל קהל אחר".⁴⁹

ההתקבלות הנלהבת הזו מפתיעה, לא רק לאור היחס השלילי לו זכו סרטים חדשים אחרים – בין אם גרמנים ובין אם הוליוודיים – שהעזו לעסוק בנושא של גרמניה הנאצית, אלא גם לאור הייצוג הבלתי עדין בעליל שהעניק "ממזרים חסרי כבוד" לגרמניה בתקופת הרייך השלישי. הסרט פותח עם הכיתוב "היו היה בצרפת שתחת הכיבוש הנאצי", משפט שיכול לשמש, לטענת טרנטינו, בתור תת-הכותרת הלא רשמית של הסרט כולו.⁵⁰ כפי שמכאל ווד מציין לא מדובר בכותרת כמו "בצרפת הכבושה", או "בצרפת שתחת הכיבוש הגרמני", אלא "צרפת שתחת הכיבוש הנאצי".⁵¹ אחרות: "המפלגה היא המדינה, ואין גרמנים שאינם נאצים".⁵¹ בזמן שהממזרים ממלאים את אותה מכסה ידועה של "100 קרקפות", הם לא טורחים לבדוק האם החיילים שהם הורגים, או אלו שהם משחררים לאחר ש"רק" חרטו צרב קרס על מצחם, משתייכים למפלגה הנאצית או נושאים כרטיס חברות באס.אס. טרנטינו והממזרים שלו לא נכנסים כלל לוויוכוח סביב תפקידו

⁴⁹ Larry Carroll, "'Inglourious Basterds' Exclusive: Quentin Tarantino Lets Germans Laugh," *MTV Movie News*, August 20, 2009, accessed September 14, 2011, <http://www.mtv.com/news/articles/1619154/quentin-tarantino-lets-germans-laugh-at-basterds.jhtml>.

⁵⁰ Assaf Uni, "The Holocaust, Tarantino-style: Jews scalping Nazis," *Haaretz* October 7, 2008, accessed September 14, 2011, <http://www.haaretz.com/jewish-world/news/the-holocaust-tarantino-style-jews-scalping-nazis-1.255095>.

⁵¹ Wood, "At the Movies."

של הוורמאכט בזמן הרייך השלישי; הם פשוט לא מתעניינים לעשות הבחנות דקות כל כך.

באופן מעניין, לא נתקלתי בביקורת לסרט בשפה הגרמנית שהתעניינה ביצירת הבחנה בין הגרמנים לבין הנאצים. כמו כן, לא מצאתי זכר לתלישת השערות האמריקאית סביב שאלת האמינות ההיסטורית – סוגיה שזכתה למקום של כבוד בביקורות האמריקאיות השליליות על הסרט. נהפוך הוא: בגרמניה המקומות בהם הסרט חורג מעבר למציאות ההיסטורית, או למסורת הייצוגית של אותה מציאות, לא זכו לביקורת כי אם דווקא לתשואות. בביקורת שלו, שכתב עבור העיתון Die Presse, העלה קריסטוף הובר את ההאשמות ששטחו מנדלסון ומבקרים אמריקאים אחרים, רק כדי להפיגן במהירות: "פחות משממזרים חסרי כבוד הוא סרט היסטורי, הרי שהוא סרט מדע בדיוני על מציאות מקבילה. חוסר הכבוד העליז בו ניחן הסרט, הופך אותו ליותר מספק מאינספור סרטים 'מכובדים' אחרים על השואה שיצאו לאחרונה; וזאת על אף מגרעותיו".⁵² טוביאס קנייבה, שהעריך לפני כן שהמבקרים הגרמניים יקרעו את הסרט לגזרים, טען שטרנטינו, לא רק שנמנע מהמסורות בהן דובקים בדרך כלל סרטי שואה, אלא שהוא אף "בחר להתנגח

⁵² Christoph Huber, "Inglorious [sic] Basterds": Tarantino, Trash & Triumph, *Die Presse*, August 19, 2009, accessed September 15, 2011, http://diepresse.com/home/kultur/film/filmkritik/502952/Inglorious-Basterds_Tarantino-Trash-Triumph.

בשערי האולימפוס של הקולנוע", ו-"לשפוך דלק על המדורה של הסרט הנאצי"⁵³. עוד מוסיף קנייבה:

"יותר משהוא מפחד מזוועות, מפחד טרנטינו מהקונבנציות שכבר מזמן השתלטו על [ייצוג] הנאצים והשואה: מצבעי הספֵיָה העגמומיים, הרומזים לכאורה על אותנטיות שבה סרט באורך מלא לא יכול לעמוד אף פעם... ומהדרך ללא מוצא אליה ניווט את עצמו הקולנוע."⁵⁴

"זה רעיון מטורף", מסיים קנייבה, "כל כך מטורף שהוא עשוי להצליח."⁵⁵

בקרב המבקרים הגרמנים והאוסטריים נרשמה הסכמה מקיר אל קיר כי "הרעיון המטורף של טרנטינו אכן הצליח. בביקורת שלו ב-Tagesspiegel הכריז יאן שולטס-אויאלה שהסרט הוא בגדר "סיפור היסטורי-פוליטי משחרר, בעל כוח שלא יאמן"⁵⁶. בביקורת מאוחרת יותר, שולטס-אויאלה מרחיב לגבי המאפיינים שהופכים את ממזדים חסרי כבוד לסרט משחרר כל כך:

"זו לא ספרות זולה, וזה לא קאמפ – הקטגוריות האלו מפספסות את הפואנטה של טרנטינו. לא, מדובר בחזון שטרם נראה כמוהו בעולם של הדמויות הקולנועיות. לקח 65 שנים עד שבמאי העז שלא להחזיר לחיים את ההיסטוריה הנרשעת של

⁵³ Tobias Kniebe, "Die guten, brutalen Jungs," *Süddeutsche Zeitung*, August 19, 2009, accessed September 15, 2011, <http://www.sueddeutsche.de/kultur/kino-inglorious-basterds-die-guten-brutalen-jungs-1.173385>.

⁵⁴ Kniebe, "Die guten, brutalen Jungs."

⁵⁵ Kniebe, "Die guten, brutalen Jungs."

⁵⁶ Jan Schulz-Ojala, "Das schönste Attentat der Welt," *Der Tagesspiegel*, May 20, 2009, accessed September 15, 2011, <http://www.tagesspiegel.de/kultur/kino/das-schoenste-attentat-der-welt/1517694.html>.

גרמניה במאה ה-20 כדי שאנחנו נשתחוה לפנייה בחיל ורעדה, במקום שפשוט

נחלום עליה.⁵⁷

המונח "משחרר" [befreiend] מופיע שוב ושוב בביקורות גרמניות על הסרט. "כשאתה יוצא מהקולנוע," כתב קלאודיוס זידל בביקורת ארוכה ומתלהבת ביותר ב-Frankfurter Allgemeine Zeitung, "אתה שם לב לתחושה משחררת, בהירות והתלהבות עמוקה, שאינה מתקהה גם לנוכח ההבנה שיייתכן ונפלת בפח שטרנטינו טמן לך."⁵⁸

במבט ראשון אפשר לראות את תחושת השחרור הזאת כיציאה מתחת לחובת ההתמודדות עם המציאות של ההיסטוריה הגרמנית. לזה בדיוק התכוונו המבקרים האמריקאים, כמו יונתן רוזנבאום, כאשר הם הציבו את "ממזרים חסרי כבוד" והכחשת השואה במקשה אחת.⁵⁹ בקריאה זו, טרנטינו דוהר לתוך גרמניה ומיישב במחי יד את מריבת ההיסטוריונים (ה-Historikerstreit) בכך שהוא גורם לעבר הגרמנים ש-"מסרב להרפות", סוף סוף להרפות בכל זאת.⁶⁰ אך במבט שני המבקרים הגרמנים לא שיבחו

⁵⁷ Jan Schulz-Ojala, "Inglourious Basterds: Bring mir den Skalp von Adolf Hitler!" *Der Tagesspiegel*, August 16, 2009, accessed September 15, 2011, <http://www.tagesspiegel.de/kultur/kino/bring-mir-den-skalp-von-adolf-hitler/1580866.html>.

⁵⁸ Claudius Seidl, "Lasst uns Nazis skalpieren!," *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, August 19, 2009, accessed September 15, 2011, <http://www.faz.net/artikel/S31176/video-filmkritik-inglourious-basterds-lasst-uns-nazis-skalpieren-30074896.html>.

⁵⁹ See Rosenbaum, "Recommended Reading: Daniel Mendelsohn on the New Tarantino."

⁶⁰ הרקע ל"מריבת ההיסטוריונים" הוא מורכב, אך רבים מציינים את מאמרו של ארנסט נולטה על "העבר שאינו רוצה לעבור מן העולם" כמה שהצית והציף את המחלוקת אל פני השטח (התפרסם ב-6

את טרנטינו על שום ששחרר אותם מהעבר המעיק, אלא דווקא בגלל ששחרר את הייצוגים הקולנועיים של השואה מהמוסכמות המדכאות שכבלו אותם במשך עשורים. זידל מכנה את הסרט "מתקפה ייחודית על חוקי טהרת הייצוג", שיש לה את האומץ לביים את העלילה שלה לא כטרגדיה אלא כפארסה – "זזה מה שקורה עם חופש אומנותי אמתי: זה פשוט נפלא"⁶¹. גיאורג זסלן לוקח את אותה טענה צעד אחד רחוק יותר. לא רק ש-ממזרים חסרי כבוד משחרר את סרטי השואה מהכבלים הפוליטיים, ההיסטוריים, והאתיים שנכפו עליהם, אלא שאת השורשים לכבלים אלו אפשר למצוא בנציונל סוציאליזם עצמו. "זה אחד מהסרטים המעטים שאינו ממשיך לגולל פחות או יותר את אותו הסיפור של הפשיזם הגרמני, שאינו נסמך בסופו של חשבון על קיטש המוות של הנאצים... במידה לא מבוטלת זו תוצאה של האסטרטגיה הנרטיבית של הסרט"⁶². ההישג הגדול של טרנטינו ב-ממזרים חסרי כבוד", טוען זסלן, הוא ההימנעות מיצירת נרטיב לינארי המתיימר לספר סיפור עקבי, מדויק ומלא:

"מישהו מספר משהו. מצד אחד, כדי לשים את העבר מאחוריו. ומצד שני בגלל שיש לו תחומי עניין. תמיד יש סדזים, נוקיסיזם, וסקרנות. אך בסופו של דבר, כל סיפור

ביוני 1986 ב-Frankfurter Allgemeine Zeitung, הכותרת המקורית היתה "Die (Vergangenheit, die nicht vergehen will).

⁶¹ Seidl, "Lasst uns Nazis skalpieren!"

⁶² Georg Seßlen, "Mr. Tarantinos Kriegserklärung ('Inglourious Basterds')," GETIDAN, accessed September 15, 2011, http://www.getidan.de/kolumne/georg_seesslen/3561/mr-tarantinos-kriegserklärung-„inglourious-basterds.

נותן את התחושה שהוא שלם וכנה. ברגע שהוא מופיע, סיפור הופך להיות צורה של

כוח. טרנטינו משתייך לאלו שמתנגדים למבנה הנרטיבי הזה.⁶³

זסלן מתייחס אל טענותיו של שאול פרידלנדר, ואל הדיון המתמשך שהזכרתי לעיל בעניין ייצוג השואה: "האם אפשר לייצג את השואה בתור אופרת סבון...? האם אפשר לצחוק על היטלר...? האם אפשר לשלוח צמד של ברברים כדי שהיטלר סוף סוף ימות, אחת ולתמיד?"⁶⁴ כפי שראינו, כל סרט שיספר סיפור כזה יגרור אחריו "זנב שביט של שיח עיתונאי, אקדמי וחינוכי", המתאפיין בתחושת חוסר נחת עמוקה. ב-ממזרים חסרי כבוד טרנטינו "שם קץ לחוסר הנחת הזה" ומתנגד לנרטיב רציני עד מוות שעושה טוטאליזציה ומחזיר שוב את הנאצים לחיים כשדים מרתקים הנוגשים בקרבנותיהם החלשים וחסרי התקווה. "על יד ה-'ניצחון הסופי', זו הייתה יכולה להיות הפנטזיה השניה האהובה על הנאצים עצמם."⁶⁵ הסירוב של טרנטינו לדבוק בכללי סרט השואה, לא רק שהוא משחרר את קולנוע השואה מכללי הטוהר האסתטי, אלא שהוא אף משחרר אותו מאחיזתם של הנאצים עצמם.

המשך יבוא... הממזרים ואוהדיהם

בהתחשב בכך ש-ממזרים חסרי כבוד עורר תגובות משולהבות גם ממבקרי הסרטים הנינוחים ביותר, אין להתפלא שהסרט זכה למספר רב של אוהדים שרופים. האוהדים המחויבים ביותר אינם מסתפקים בנרטיב הקיים –

⁶³ Seßlen, "Mr. Tarantinos Kriegserklärung ('Inglourious Basterds'),"

⁶⁴ Seßlen, "Mr. Tarantinos Kriegserklärung ('Inglourious Basterds')."

⁶⁵ Seßlen, "Mr. Tarantinos Kriegserklärung ('Inglourious Basterds')."

על אף שזה כבר משתרע על פני שעתים וחצי – ואינם מוכנים לחכות לסרט ההמשך (היו שמועות בדבר "פריקוול", סרט נוסף שעלילתו קודמת בזמן לזו של *ממזרים*).⁶⁶ אוהדי הסרט לקחו את העניינים לידיהם, הרחיבו ודמיינו מחדש את עולם של *ממזרים חסרי כבוד* בכך שיצרו איחודי תכנים ושילובים חדשים שמפורסמים על ידי האוהדים עצמם ועבורם, במספר קהילות אינטרנטיות המוקדשות לסרט. הסיפורים והדמויות משתייכים לז'אנר הידוע באופן כללי בשם 'ספרות חובבים' (fanfiction), שלוקח דמויות קיימות (לעתים בדיוניות ולעתים היסטוריות) ומציב אותם בתוך נרטיבים חדשים. ספרות החובבים היא דוגמה למה שהנרי ג'נקינס כינה "תרבות ההתלכדות" (convergence culture) בה הגבול בין הייצור והצריכה של תכנים הופך למטושטש יותר ויותר.⁶⁷ סרטיו של טרנטינו – ובמיוחד *ממזרים חסרי כבוד* – לא רק שהם חומר גלם נוח עבור תרבות ההתלכדות, לפי הגדרתו של ג'נקינס, אלא הם מהווים בעצמם דוגמה מצוינת שלה.

על כן אין להתפלא ש-*ממזרים חסרי כבוד* הצליח למשוך מספר רב של קהילות אינטרנטיות המוקדשות לייצור ספרות חובבים המבוססת על הדמויות שבסרט. קהילות כמו "Operation Kino" (בה יש, נכון לכתיבת שורות אלו, 999 חברים ו-733 כתבות), "100 קרקפות" (עם 740 חברים ו-591 כתבות),

⁶⁶ Russ Fischer, "An Inglourious Basterds Prequel is More Likely Than We Thought," /Film, June 25, 2009, <http://www.slashfilm.com/an-inglourious-basterds-prequel-is-more-likely-than-we-thought/>

⁶⁷ Henry Jenkins, *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide* (New York: NYU Press, 2006).

"ממזרים" (531 חברים ו-247 כתבות), ו-"Un Amico" (132 חברים ו-127 כתבות) – ואלו הם רק ארבע מבין הקבוצות הפעילות יותר המוקדשות לשיתוף של ספרות חובבים המבוססת על *ממזרים חסרי כבוד*.⁶⁸ מה שאולי הכי יוצא דופן ביחס לספרות החובבים של *ממזרים* היא המידה שבה התכנים כאן דומים לתכנים של זיכיונות פופולריים אחרים, החל מהארי פוטר וכלה ב-*להרוג את ביל*.⁶⁹ הסיפורים עוסקים כמעט תמיד במה שנקרא "זיווגים" (shipping, בשפת ה-fandom, פועל שנגזר מהמילה "relationship"), או במילים אחרות ביצירת צמדים רומנטיים ומיניים שלא מיוצגים בסרט. כמו בסוגים אחרים של ספרות חובבים, פיקציה ארוטית היא הז'אנר השולט, ורב-מיניות היא המצב הרווח. מבט חטוף שני סיפורים מייצגים ידגים את הנטיות הכלליות.

סדרת ארוכה אחת של בדיונות לוקחת את הכותרת שלה מהשורה הראשונה של השיר של דיוויד בואי, שפותח את הפרק החמישי של *ממזרים חסרי כבוד*: "These Eyes So Green". הכותבת בילתה כמעט 14 חודשים בפיתוח הנרטיב הזה, שמשתרע על פני עשרים פרקים, ומתרכז בדמות של האנס לנדה. לנדה עובר סדרה מסחררת של הרפתקאות מיניות עם דמויות מהסרט, כמו גם עם דמויות שהומצאו במיוחד בשביל קו העלילה החדש. הכוכבת החדשה היא דמות בשם דסירה מנדלסון, לוחמת ברזיסטאנס הצרפתי

⁶⁸ *Operation Kino* (<http://operation-kino.livejournal.com/>), *100 Scalps* (<http://100-scalps.livejournal.com/>), *Basterds* (<http://basterds.livejournal.com/>), and *Un Amico* (<http://un-amico.livejournal.com/>).

⁶⁹ http://www.fanfiction.net/movie/Kill_Bill; <http://hp-fanfiction.livejournal.com/>; <http://www.harrypotterfanfiction.com/>. All accessed September 16, 2011.

ש – אזהרה: השורה הבאה תקלקל את המתח! – בסוף העלילה בורחת לארצות-הברית בעודה בהריון... ונחשו מי האבא?⁷⁰ מה שראוי לציון בסדרה זו הוא שעשרים הפרקים המרכיבים את העלילה מרווחים בפוסטים העוסקים במה שרק ניתן לכנותו אובססיה של המחברת עם השחקן האוסטרי כריסטוף ואלץ, המגלם בסרט את דמותו של לנדה. באותם פוסטים מתוודה מחברת קו העלילה, אמריקאית ממוצא יהודי, שהיא סובלת מאובססיה לגבי השואה, מדים נאצים, וגברים אוסטרים וגרמנים.⁷¹ אוותר כאן על ניסיון להציג תיאוריה פסיכואנליטית בנושא; לעניינינו, מה שראוי לציון הוא עירוב התחומים בין מציאות (המעקב אחרי פעילויותיו של כריסטוף ואלץ), פסיכולוגיה (של הכותבת), ופנטזיה (בהשראת דמויותיו של טרנטינו) באופן שזורם לא פחות מאשר המיניות המתגוללת בתוך קו העלילה החדש.

סדרת בדיונות אחרת מתמקדת במערכת היחסים הרומנטית בין שושנה דרייפוס לבין פרדריק צולר.⁷² תחת הכותרת "מלך ליום אחד", הסיפור הזה מדמיין סיום אלטרנטיבי עבור ההיסטוריה הכבר אלטרנטיבית של טרנטינו. העלילה כוללת דמויות מתוך הסרט, מידע שלא הוסרט ונאסף מתוך התסריט, וגם דמויות ופרטים נוספים פרי עטם של מחבר קו העלילה וקהילת הקוראים של LiveJournal. קו העלילה פותח בסצנה בסרט בו שושנה

⁷⁰ <http://deborahkla.livejournal.com/54488.html>. Accessed September 16, 2011.

⁷¹ "On Studying the Holocaust," accessed September 16, 2011. <http://deborahkla.livejournal.com/4712.html>, Accessed September 16, 2011.

⁷² "King for a Day," accessed September 16, 2011, <http://suspiorum.livejournal.com/112701.html#cutid1>.

מכינה את המלכודת; סצנה זו מתרחשת בדיוק כפי שהיא מתרחשת בסרט, רק ששונה מבינה שהיא מאוהבת בפרדריק, ובמקום שיירו אחד בשנייה למוות בתוך חדר ההקרנה, כפי שקורה בסרט, השניים נמלטים יחדיו בזמן שאולם הקולנוע עולה בלהבות. כנהוג, הסיפור מחולק לפרקים כשביניהם מופיעים פוסטים של תמונות עם הערות על הדמויות והעלילה. כותב קו העלילה מוסיף גם פוסטים אחרים, המפרטים את העניין שלו ביצירת חיבור רומנטי בין שתי הדמויות, חיבור שכאמור, אין לו כל בסיס בסרט עצמו. המחבר של עלילה זו מרבה למזג בין הדמויות (דרייפוס וצולר) והשחקנים שמגלמים אותם (מלאני לורן ודניאל ברוהל).⁷³ אך הוא מתעניין פחות בפסיכואנליזה-עצמית, ויותר בניתוח הסרט כדי למצוא ראיות לרעיון שלו של קשר רומנטי אפשרי בין דרייפוס וצולר. בפוסט אחד, לדוגמה, הוא מנתח לפרטי פרטים את הגרסה הארוכה של סצנת ארוחת הצהריים, בה שתי הדמויות נפגשים בפעם הראשונה.⁷⁴

אך אולי הדבר שהכי מותיר רושם בספרות החובבים הוא מה שחסר בה: היא מתאפיינת בהיעדר מוחלט של שילובים בין דמויות בדיוניות לדמויות היסטוריות, או אפילו אירועים היסטוריים. היטלר ממעט להופיע בקווי העלילה המומצאים, וכאשר הוא כן מופיע הדבר נעשה באופן היתולי, כמו סצנת האוהבים המשולשת עם דוני דונוויץ' וסנטה קלאוס בעלילה "חג המולד הטוב

⁷³ "Even More Stuff," December 30, 2009, accessed September 16, 2011, <http://suspiorum.livejournal.com/86143.html>.

⁷⁴ "Shosanna/Fredrick Picspam," December 22, 2009, accessed September 16, 2011, <http://suspiorum.livejournal.com/85020.html>.

ביותר אי פעם.⁷⁵ הדמויות והאירועים שנותנים השראה לסיפורים האלו היו יכולים בקלות להגיע מתוך ספרי הארי פוטר או סרטי מלחמת הכוכבים. השואה – ואפילו מלחמת העולם השנייה – משחקים כאן תפקיד שולי, אם בכלל, ומופיעים רק בתור רקע לקשרים הרומנטיים שעומדים במרכז העלילות. כאשר קוראים את ספרות החובבים על רקע הביקורות השליליות שהצגתי בתחילת המאמר, עולה מגמה מתמשכת של נרמול השואה. אין מדובר כאן בחזרה לדיונים של שנות ה-80 על המחקר השוואתי של הג'נוסייד. מדובר בנורמליזציה של האסתטיקה של השואה, שמהווה שבירה ביחס לגבולות הייצוג. אם לחזור לשאלה שהוצבה בפתח מאמר זה: האם השואה יכולה להיות חומר הגלם ממנו מרכיבים בדיון – התשובה היא בבירור חיובית. הניסיון לזהות נקודות תפנית היסטוריות בתוך ההווה הוא תמיד רווי בסכנה, אך נראה הגיוני להציע ש-"ממזרים חסרי כבוד" עשוי בהחלט להיתפס בעתיד בתור עבודת האומנות והאירוע התרבותי ששברו את "גבולות הייצוג". כפי שדמותו של לנדה שואלת את ריין בפרק האחרון של הסרט: "מה יקראו בספרי ההיסטוריה?"

⁷⁵ "The Best Christmas Day Ever", accessed September 16, 2011, <http://100-scalps.livejournal.com/138416.html>.